

FÓRUM ARCHIVÁROV

ROČ. XIX. č. 4

OKTÓBER – DECEMBER 2010

Ked' sa končí rok 2010...

Milé kolegyně, milí kolegovia,

keď sa končí starý rok a začína nový, zvyčajne je to čas bilancovania a uvažovania o tom, čo sa nám podarilo, resp. nepodarilo, čo by mohlo byť lepšie. V prípade nepriaznivých udalostí chceme rýchlo zabudnúť na starý rok a s nádejou upierame zrak do budúcnosti. V našom (archívnom) prípade by pesimista povedal: „Hlavu hore, dobre už bolo...“

Domnievam sa, že sa v odchádzajúcom roku nemáme s čím prevratným chváliť. Archivári a archívnictvo sa dostali v médiách medzi zanikajúce profesie. Iba my, archivári však vieme, že či to bol papyrus, hlinené tabuľky, pergamen, papier, CD, DVD... vždy musel niekto tieto národné poklady ochraňovať. A bolo to úplne jedno, ako sa takýto ochranca volal. Každý kultúrny národ takýchto ochrancov dokumentov potreboval a či sa to niekomu páči alebo nie, tak aj potrebuje a bude potrebovať (ak pravda hovoríme o kultúrnom národe).

Tam, kde nás neochránila ľudská ruka, tam nad nami našťastie mala pohotovosť energická jednotka anjelov strážnych. Takže môžeme s uspokojením skonštatovať, že toho roku nás obišli (síce tesne, ale predsa len obišli) aj všetky prírodné katastrofy a žiaden archív výrazne nepoškodili ani povodne (čo nám tajne závidia archivári zo všetkých susedných krajín).

Žiaľ, archivárom sa nikto nerodí, nemôže sa ani takýto talent získať do vienka. Naozajstným archivárom sa môže niekto skutočne stať až po mnohých odpracovaných rokoch zvyčajne na jednom pôsobisku, i keď lásku k starým dokumentom pociťuje od malička. Je mi ľúto, že sme v tomto roku neustáli znižovanie našich stavov. Škoda každej archivárskej duše, rúk a umu, či to boli pomocní alebo odborní pracovníci...

V deň, keď som písala týchto pár riadkov, bolo v Poprade -19 °C a ja som si uvedomila, že najhoršie je vstať z teplučkej postele, otvoriť dvere a nasadnúť do studeného auta. Potom to už jednoducho ide. Dokonca, keď mi slnečné lúče nescelo obližli tvár, uvedomila som si, že je skutočne „neskutočne“ nádherný deň, aj keď mi praštal sneh pod nohami a omfzali mi ruky...

Prajem vám úspešné vykročenie do nového roka, zdravie, lásku a veľa, veľa trpezlivosti. „Hlavu hore, bude určite lepšie....“ ☺☺☺

Zuzana Kollárová

VÝBOR(N)OVINY

Zápisnica

**zo zasadnutia výboru Spoločnosti slovenských archivárov,
ktoré sa konalo 26. novembra 2010 v Bratislave**

- Program:**
- 1) Otvorenie
 - 2) Biografický slovník slovenských archivárov
 - 3) Hospodárenie
 - 4) Sympóziu k 80. narodeninám prof. PhDr. J. Nováka, DrSc. spojené s prezentáciou jeho autobiografie *Heraldik bez erbu*
 - 5) Členstvo SSA
 - 6) Archívne dni SR
 - 7) Záver

Novembrové zasadnutie výboru SSA sa uskutočnilo v priestoroch Slovenského národného archívu v Bratislave. Rokovanie otvoril a viedol predseda Radoslav Ragač. V úvode poblahoževal v mene všetkých členov výboru Oľge Kvasnicovej k významnému životnému jubileu. Poprial jej veľa zdravia a úspechov v osobnom aj pracovnom živote.

R. Ragač odovzdal členom výboru vzor hesla do Biografického slovníka slovenských archivárov, ktorý pripravili v SNA. Na budúcom zasadnutí výboru sa bude riešiť stav príprav zostavenia a vydania publikácie.

V bode hospodárenie informovala M. Grófová členov výboru o vyúčtovaní exkurzie do moravských archívov konanej 5. – 6. októbra 2010 (Moravské kartografické centrum vo Veľkých Opatoviciach, Štátny okresný archív v Olomouci, hrad Šternberk, Zemský archív v Opave a zámok Kunín). Upozornila tiež na problémy s včasným vydokladovaním podujatí, na ktorých sa Spoločnosť slovenských archivárov spolupodieľala. Výbor odsúhlasil maximálnu výšku finančného príspevku 100 € na podujatia partnerských združení v roku 2011. Podmienkou poskytnutia finančného príspevku členovi SSA vyslanému na podujatie výborom bude reprezentácia SSA alebo verejne prednesený príspevok. Podmienkou je aj včasné odovzdanie všetkých potrebných dokladov (pozdávka, účtovné doklady a správa z podujatia vhodná aj na publikovanie vo Fóre archivárov).

O prípravách sympózia k 80. narodeninám prof. PhDr. J. Nováka, DrSc. spojeného s prezentáciou jeho autobiografie *Heraldik bez erbu* informoval výbor jeho predseda. Ako miesto konania sympózia vybavil Zrkadlovú sálu v Primaciálnom paláci v Bratislave, pozvánky pre významné osobnosti boli zadané do tlače, členskej základni a ostatným boli zaslané pozvánky

elektronickou poštou a upozornenie na podujatie bolo tiež propagované na webovej stránke SSA a Facebooku.

Výbor odsúhlasil J. Michelíka zo ŠÚBA od 26. 11. 2010 (č. 504) za nového člena SSA.

Ďalej sa rokovalo o archívnych dňoch. R. Ragač oboznámil prítomných s finálnymi prípravami zborníka zo XIV. archívnych dní SR 2010 v Komárne. Zborník sa pripravuje na odovzdanie do tlače. Výbor odsúhlasil sumu za preklad resumé do anglického jazyka do zborníka vo výške 200 €. Členovia výboru rokovali o téme archívnych dní v roku 2011, ktorá bude uzavretá na januárovom zasadnutí výboru. M. Péková informovala výbor o prípravách žiadosti o grant z Vyšehradského fondu vo výške 3 300 €.

Zapísala: E. Machajdíkova, tajomníčka SSA

Z DOMOVA A ZO SVETA

Výstava Nové akvizície Slovenského národného archívu

Dňa 23. júna 2010 popoludní prebehla vernisáž komornej výstavy Nové akvizície Slovenského národného archívu. Na výstave sme predstavili výber z najzaujímavejších akvizícií SNA za posledné obdobie. Výstavu autorsky pripravilo oddelenie starších fondov SNA. Z najvýznamnejších exponátov je potrebné zmieniť sa o stredovekom pečatidle z prelomu 13./14. storočia, armálnej listine Márie Terézie pre rod Durville, fóliu zo stredovekého kódexu, receptári zo 17. storočia, tureckom rukopise zo 17. storočia, historických mapách a ďalších dokumentoch z fondu Komposesorát rodu Jesenský v Hornom Jasene, mortuáriu kanonika Kasanického zo začiatku 19. storočia, ukážkach z osobných fondov Ondreja Pavlíka, Jána Lichnera a Artúra Szalatnai-Slatinského. Výstava bola dotvorená aj výberom z archívnych dokumentov, detským kútikom s ukážkami dokumentov týkajúcich sa školstva, detskej tvorby, fotografiami a tiež rôznymi typmi historických archívnych obalov.

Výstava bola na základe pozitívnych ohlasov verejnosti predĺžená do konca kalendárneho roku 2010. Celkovo si ju prezrelo niekoľko stoviek návštevníkov vrátane záujemcov počas Dňa otvorených dverí, viacerých organizovaných skupín, školských exkurzií, krajanov a v neposlednom rade nášho ministra.

Foto: Júlia Ragačová

Po skončení výstavy budú vo výstavnej miestnosti prebiehať technické úpravy. Na ďalšiu výstavu všetkých záujemcov pozývame na jar roku 2011.

Radoslav Ragač
Slovenský národný archív

Exkurzia slovenských archivárov na Morave a v Sliezsku

Archivári radi cestujú a spoznávajú. Túto myšlienku si osvojila Spoločnosť slovenských archivárov už dávnejšie a začala pre svojich členov organizovať odborné archívne exkurzie spojené s návštevou historických pamiatok. Zo začiatku to bývali 1-dňové exkurzie, ktoré sa postupom času a aj pretrvávajúceho veľkého záujmu zo strany členskej základne zmenili na viacdňové. A tak po úspešnom Slovinsku v roku 2007, Maďarsku v roku 2009 sa podujala SSA pripraviť na jeseň t. r. (5. – 6. októbra 2010) 2-dňovú exkurziu do oblasti severnej Moravy a Sliezska. A program bol naozaj bohatý a zaujímavý! Veď posúďte sami...

Cestu z Bratislavy do nášho prvého cieľa **Veľkých Opatovic** nám skrátila zaujímavým výkladom PhDr. Betka Sopusková, ktorá sa pravidelne zúčastňuje našich archivárskych potuliek. Vo Veľkých Opatoviciach sme si so záujmom pozreli **Moravské kartografické centrum (MKC)**, kde sa nachádza špecializovaná expozícia zameraná na historický vývoj zobrazenia zemského povrchu na mapách a kartografického spracovania máp na území Českej republiky, najmä na Morave a v Sliezsku. Centrum bolo pre verejnosť sprístupnené len nedávno v roku 2007. Sídlí

v areáli miestneho barokového zámku, postavili ho na mieste krídla, ktoré vyhorelo v roku 1983. Ide o modernú stavbu, ktorá znázorňuje trup lode otočený kýlom dohora. Ústredným exponátom v centre je plastická mapa Moravy a Sliezska v mierke 1:25 000 dlhodobo zapožičaná z Moravského zemského archívu v Brne. Ide o stupňovitú reliéfnu mapu, tvorí ju 79 drevených dielov rôznej veľkosti, zaberá plochu 100 m². Slúžila pre vojenské účely, zobrazuje stav v prírode približne spred 100 rokov. Ďalej sme videli geodetické a kartografické prístroje a pomôcky na výrobu máp, unikátne prístroje na kartografické a fotogrametrické spracovanie máp zo zbierok Národného technického muzea.

Účastníci exkurzie pred Moravským kartografickým centrom 5.10.2010. Foto: autorka

Zaujímavo o nich hovoril kurátor Ing. Peter Fencl spolu s Mgr. Milanom Vykydalom. Postranné chodby MKC využíva na príležitostné výstavy. Počas našej návštevy tu bola nainštalovaná výstava Banské mapy a plány (z archívneho fondu Hlavný komorskogrófsky úrad v Banskej Štiavnici). Výstavu pripravilo v spolupráci so Štátnym ústredným bankovým archívom Národní zemědělské muzeum v Prahe. Hostitelia využili prítomnosť riaditeľky ŠÚBA, Mgr. Eleny Kašiarovej, a požiadali ju o odborný výklad. Naša cesta z Veľkých Opatovic smerovala **do Olomouca**. Najprv sme navštívili **Státní okresní archiv v Olomouci** (SOKA), ktorý sídli blízko historického centra mesta. Čakalo nás tu milé a srdečné privítanie. O archíve a o jeho najdôležitejších a najcennejších

archívnych dokumentoch nám v úvode porozprával riaditeľ PhDr. Bohdan Kaňák, PhD. S takmer 7 bkm archívneho materiálu drží prvenstvo medzi okresnými archívmi v Českej republike. K najcennejším archívnym dokumentom patrí listina – uničovské mestské privilégium z roku 1223 či zachovaný unikátny súbor mestských kníh (napr. od roku 1343 sa viedla olomoucká kniha). Našu exkurziu prišiel pozdraviť aj podpredseda Českej archívnej spoločnosti PhDr. Karel Chobot. Nasledovala prehliadka celej budovy archívu, ktorá bola pre verejnosť otvorená v roku 1997. Ide o modernú účelovú archívnu budovu postavenú podľa projektov architekta Ing. arch. Pavla Pospíšila v podobe otvorenej knihy. Ako sme sa aj na vlastné oči mohli presvedčiť, z terasy budovy je pekný výhľad na celé mesto, zvlášť na historické jadro, kam sme zamierili po ukončení exkurzie v SOkA Olomouc. Na prechádzku po centre mesta nás pozvala PhDr. Betka Sopusková. A tak sme mali možnosť sa pokochať napr. stĺpom Najsvätejšie Trojice, ktorý bol zapísaný do zoznamu UNESCO v roku 2000, radnicou s orlojom, či Katedrálou sv. Václava. Olomouc je však predovšetkým mesto fontán, ktoré patria k dominantám mesta, videli sme ich hneď niekoľko – Neptúnova, Herkulesova, Caesarova, Merkúrova, Jupiterova a Ariónova fontána. Večerný program

v Olomouci bol individuálny, väčšina ho využila na degustáciu miestnych špecialít.

Bohatý program nás čakal aj na druhý deň exkurzie. Začali sme ho návštevou **hradu Šternberk**, ktorý leží asi 15 km severne od Olomouca. Pôvodne gotický hrad sa v písomných prameňoch po prvý raz spomína v roku 1269. Na konci 17. storočia sa stal majetkom rodu Lichtenstein, ktorý ho vlastnil až do roku 1945. V súčasnosti je hrad majetkom štátu. Bol niekoľkokrát prestavaný, posledná generálna úprava sa začala robiť v roku 1883 podľa plánov viedenského architekta K. G. Kaysera. Počas nej sa vybudoval vodovod, kúpeľne i teplovzdušné kúrenie. Vtedy získal hrad i dnešnú podobu v duchu romantického historizmu. Ku skvostom na hrade bezpochyby patrí súbor renesančných kachľových pecí, kožené tapety, gotická kaplnka s nástennými maľbami zo života Panny Márie, drevený vyrezávaný strop v Rytierskom sále,

zbierka moravského gotického sochárstva a maliarstva. Okrem týchto unikátov sme počas V depotech ZA v Opave 6. 10. 2010. Foto: autorka prehliadky obdivovali i mobiliár posledných vlastníkov hradu, či exponáty zo zámkov Hnojník, Potštát, Lipník nad Bečvou, ktoré boli zvezené v 50. rokoch 20. storočia na hrad Šternberk. Po vzhliadnutí „takejto lahôdky“, akou hrad Šternberk pre milovníkov pamiatok dozaista je, sme zamierili do centra českého Sliezska – **do Opavy**. Tu nás

čakalo milé prijatie od kolegov **zo Zemského archívu**, ktorý je tretím najstarším a aj tretím najväčším štátnym archívom v Českej republike. Podľa aktuálnej štruktúry českého archívniectva sa člení na 6 oddelení vrátane olomouckej pobočky a 10 štátnych okresných archívov. Sídli v budove bývalého jezuitského kolégia (1676 – 1686) na Dolnom námestí, ktorú neskôr využíval sliezsky snem. Celý objekt sme si mali možnosť prehliadnúť aj so zanietým výkladom samotného riaditeľa archívu PhDr. Karla Müllera. Ukázal nám aj časť západného krídla objektu, ktorá sa v januári 1984 zrútila a vyžiadala si niekoľkoročnú rekonštrukciu zemského domu. Katastrofa postihla 1 bkm archívnych dokumentov. Po prehliadke budovy sme sa mohli pokochať i prelistovať najvzácnejšie archívne dokumenty na špeciálne pre nás pripravenej výstavke. Posilnení kávou i ďalšími dobrotami a nabalení odbornými publikáciami sme sa z Opavy vydali smerom na Nový Jičín, v blízkosti ktorého sa nachádza **zámok Kunín** – posledný cieľ našej cesty. Zámok Kunín patrí medzi najcennejšie barokové pamiatky v Čechách. Bol postavený viedenským architektom Johannom Lukasom von Hildebrandtom v rokoch 1726 – 1734. Mal pohnuté osudy najmä v 20. storočí. Objekt veľmi utrpel na konci druhej svetovej vojny, keď ho navštívila sovietska armáda, ktorá spálila (a aj inak použila) vzácne knihy z knižnice, jazdou na koňoch vojaci veľmi poškodili schodište, ničili obrazy bajonetmi atď. Potom nasledoval nájazd miestnych obyvateľov za zvyškom zámockého mobiliáru. V ďalšej etape tu boli stajne s dobytkom, vývarovňa, sklad liekov. V 70. rokoch slúžil objekt ako internát pre študentov. V 90. rokoch to bola už len ruina čakajúca na demoláciu. Našťastie sa tak nestalo – v roku 1999 sa zámok stal majetkom obce, ktorá začala s jeho záchranou. V septembri 2001 z Ameriky pricestovali príslušníci rodu Bauer, poslední majitelia zámku, ktorí poskytli fotografie dokumentujúce predvojnové zariadenie izieb. Pre verejnosť otvoril zámok svoje brány v roku 2003. A tak aj my sme mohli obdivovať spálne a učebne zemskej školy, ktorá tu sídlila, zámockú obrazáreň, Žltý salón s empírovou nástennou maľbou, no a na záver v podkroví unikátny barokový komínový systém a zámocký park. A potom plný dojemov a zážitkov sme sa vydali na spiatočnú cestu domov.

Na záver mi dovoľte poďakovať všetkým, ktorí nám pri organizovaní exkurzie nezištne pomohli: M. Vykydalovi, K. Müllerovi, B. Kaňákovi, kastelánke hradu Šternberk H. Gottwaldovej za mimosezónnu prehliadku hradu, manželom Spáčilovcom za zabezpečenie ubytovania v Olomouci, B. Sopuskovéj a CK Mistrál za dopravu a zo strany SSA E. Machajdíkovéj a R. Ragačovi za organizačné zabezpečenie celej akcie.

Júlia Ragačová
MV SR, odbor archívov

Deň otvorených dverí v Topolčanoch

Termín „otvorenia dverí“ v našom archíve sme tento rok z rôznych príčin niekoľkokrát odkladali. Jedným z dôvodov je aj naša „chudoba“, pretože nevlastníme žiadne výstavné panely ani skrinky, bez ktorých to skrátka nejde. Už roky nám pomáha našu výstavnú činnosť

zachraňovať hlavne Tribečské múzeum. Má to len tú chybu krásy, že musíme trpezlivo čakať, kedy nám môžu panely a skrinky poskytnúť. Ale – koniec dobrý, všetko dobré a my sme 5. novembra 2010 konečne otvorili dvere verejnosti. Tak, ako minulý rok, opäť nás prekvapilo, že napriek excentrickej polohe archívu v meste Topoľčany a nie ideálnej miestnej doprave, majú ľudia záujem do archívu prísť a dozvedieť sa niečo nové. Počet 216 návštevníkov, medzi nimi aj primátor mesta

Ing. Peter Baláž, je pre nás viac ako potešiteľný.

Tento rok sme Deň otvorených dverí tematicky zamerali na prezentáciu zbierok v archíve. Každú sme predstavili osobitne a aj odborný výklad bol zameraný na vysvetlenie a zdôvodnenie existencie zbierok v archíve a možností ich využitia. Ťažko povedať, čo malo najväčší úspech. Niektorí obdivovali jedinečné zábery mesta vznikajúceho na „zelenej lúke“ (Partizánske) v roku 1938 zo Zbierky fotografií, iní hľadali v kronikách svojich obcí, alebo sa

v práve prebiehajúcom predvolebnom čase pobavili na volebných plagátoch zo Zbierky plagátov a letákov z obdobia 1. Československej republiky. Každého však očarili skvosty nášho archívu – armálesy a artikuly zo Zbierky rukopisov rôznej proveniencie. Tí mladší ocenili hlavne technické vybavenie archívu – s nadšením využili možnosť „šoférovania“ na našich regáloch.

Večer, pretože sme zatvárali o 20. hodine, sme mohli spokojne skonštatovať, že kolektív archívu i jeho návštevníci prežili príjemný a užitočný deň.

Oľga Kvasnicová

Štátny archív v Nitre, pobočka Topoľčany

Elektronické záznamy v informačnej spoločnosti

V dňoch 25. – 26. novembra 2010 sa v priestoroch Národného archívu Ruskej federácie uskutočnila medzinárodná konferencia na tému Elektronické záznamy v informačnej spoločnosti: medzinárodné skúsenosti v oblasti správy registratúry, ktorú zorganizovala Federálna archívna agentúra (*Federal archival agency*) v spolupráci so Všeruským vedecko-výskumným inštitútom správy registratúry a archívnictva (ďalej len VNIIDAD).

Medzinárodnej konferencii sa zúčastnilo vyše 200 účastníkov, medzi nimi i zástupcovia ruskej prezidentskej kancelárie, vlády, federálnych výkonných orgánov, miestnej samosprávy,

zástupcovia softvérových spoločností, univerzitných pracovísk ako i rôznych výskumných inštitúcií.

Okrem domácich účastníkov bolo na konferencii prítomných mnoho zahraničných predstaviteľov z Bieloruska, Moldavskej republiky, Fínska, Litvy, Lotyšska, Nemecka, Slovenska a Ukrajiny.

Rokovanie v úvode pozdravili Andrej Artizov, riaditeľ Federálnej archívnej agentúry, N. N. Kunjajev, A. D. Rjachovskij, riaditeľ kancelárie

a archívu vlády Ruskej federácie. Rokovaniu predsedal M. Larin, riaditeľ VNIIDAD-u. Po slávnostnom otvorení konferencie nasledovali prednášky zahraničných účastníkov: Andrej Rybakov (Bielorusko) hovoril o Vytvorení vhodného systému pre správu registratúry v Bieloruskej republike: Problémoch implementácie medzinárodných noriem do národnej legislatívy a praxe. Pekka Henttonen (Fínsko) sa venovala Problémom a perspektívam súvisiacim so správou elektronických záznamov vo Fínsku. Sergey G. Kuleshov (Ukrajina) sa zameril na Vzťah orgánov a inštitúcií k správe registratúry. Michail Larin (Rusko) pertraktoval problematiku Hľadania optimálneho modelu modernej správy registratúry v Rusku. Lenka Pavlíková (Slovensko) analyzovala Správu registratúry na Slovensku. Annette Marie Christine Myburgh (Nemecko) vystúpila s témou Teória a prax správy registratúry v Nemecku a u Zhusupov Yermek Kozhaevich (Kazašská republika) dominovali Normatívno-právne základy správy registratúry v Kazašskej republike.

Svoje skúsenosti v oblasti správy registratúry (či už ide registratúrne záznamy na papierovom nosiči alebo v elektronickej podobe) prezentovali aj podnikateľské subjekty, ktoré ponúkli čiastkové riešenia správy elektronických registratúrnych záznamov.

V závere prvého rokovacieho dňa bola podpísaná dohoda medzi vedeckými inštitútmi Ruska (VNIIDAD), Bieloruska (BELNIIDAD) a Ukrajiny (UNIADD), ktorá deklaruje spoluprácu uvedených krajín v širokom spektre vedeckej činnosti (napr. spoločné výskumné projekty, publikovanie vedeckých prác, organizácia odborných konferencií, seminárov, výmena vedeckých pracovníkov atď.).

Druhý rokovací deň bol rozdelený do dvoch sekcií. V prvej sekcii s názvom Aktuálne problémy elektronickej správy dokumentov a e-government ako hlavné témy rezonovali organizačné a metodické otázky zavádzania e-governmentu, právny rámec budovania e-governmentu v Rusku, skúsenosti v zavádzaní štandardov, medzirezortná spolupráca, efektívne ukladanie „klasických“ a elektronických záznamov.

Druhá sekcia, venovaná teórii a praxi správy registratúry, bola zameraná na rokovanie o nasledujúcich témach: terminologické problémy v oblasti správy registratúry, právny účinok elektronických záznamov, elektronický certifikát pre vzdialený prístup k záznamom, integrácia informačných systémov a medziinštitucionálna spolupráca.

Na základe prednesených príspevkov možno konštatovať, že problém elektronických záznamov, ich tvorby, evidovania, ukladania, ochrany, vyradovania, či preberania ako archívnych dokumentov je stále veľkým otáznikom celoeurópskeho charakteru. Na jednej strane je to spôsobené masovým zavádzaním informačných technológií, a teda aj elektronických záznamov do praxe, na druhej strane však ostáva nezodpovedaná otázka ich uloženia, právneho upotrebenia, trvalého uchovania, či zabezpečenia identity informácie v elektronickej podobe. Viackrát bola zdôraznená potreba aktívnej účasti štátnych archívov ako gestorov pri riešení otázok správy elektronických záznamov prípadne budúcich elektronických archívnych dokumentov. Väčšina prednášajúcich poukázala na problém elektronického podpisu (EDS) ako nástroja pre potvrdenie platnosti/hodnovernosti elektronických záznamov v organizácii, čo primerane platí aj pre hodnovernosť elektronických archívnych dokumentov. Rovnako odznela aj pripomienka na striktné rozlišovanie elektronických kópií záznamov (zdigitalizovaný originál), ktorými originálne vzniknuté papierové záznamy nemôžu byť v žiadnom prípade nahradené. Zaznela aj výzva na pripravenosť štátnych archívov (predovšetkým technická) na preberanie všetkých záznamov bez ohľadu na typ nosiča, na ktorom sú zaznamenané. Otvorenou ostáva aj otázka národných digitálnych archívov.

Všetky príspevky budú publikované v zborníku z konferencie.

Lenka Pavlíková
Štátny archív v Bratislave

Seminár pre špecializované verejné archívy v Častej-Papierničke

V dňoch 6. – 8. decembra 2010 sa v spolupráci Kancelárie Národnej rady SR s Ministerstvom vnútra SR, odborom archívov a odborom registratúr uskutočnil seminár pre špecializované verejné archívy o digitalizácii a elektronizácii archívnych postupov s názvom Digitalizácia a elektronizácia archívov v porovnaní s klasickými metódami archívnej práce.

V prvý deň prebehlo rokovanie v priestoroch budovy Národnej rady SR, ktoré úvodným slovom otvorila riaditeľka Parlamentného archívu Kancelárie NR SR Mgr. Jana Kubíková. Nasledovali pozdravné príhovory vedúcej Archívu Poslaneckej snemovne Parlamentu ČR PhDr. Evy Růžkovej, riaditeľa Parlamentného inštitútu JUDr. Ľubomíra Fajtáka, riaditeľa Knižnice Poslaneckej snemovne Parlamentu ČR PhDr. Karla Sosnu a riaditeľa odboru archívov MV SR Ing. Jozefa Hanusa, CSc., ktorý predniesol aj prvý príspevok na tému Vzťah MV SR k špecializovaným verejným archívom a informácia o organizačných zmenách v riadení archívnictva a správy

registratúry. Vo svojom vystúpení sa venoval zákonu č. 395/2002 Z. z. a paragrafom vzťahujúcim sa na špecializované verejné archívy od ich vzniku, cez ich úlohy a povinnosti až po ich zánik. Po prednáške si účastníci seminára prezreli priestory budovy Národnej rady SR, ako aj Parlamentného archívu Kancelárie NR SR.

Seminár pokračoval druhý deň už v Častej-Papierničke. Na seminári odzneli príspevky slovenských i zahraničných hostí sprevádzané inšpirujúcimi prezentáciami.

Prvý blok rokovania otvoril Mgr. Milan Mišovič s príspevkom Metodika, priority sprístupňovania a prístup k archívnym súborom. Zameril sa v ňom na činnosť archívov, metodický pokyn vydaný MV SR, ďalej vysvetlil postupy pri spracovávaní archívnych fondov a ich digitalizácie. V prednáške venovanej Evidencii archívneho dedičstva v aplikácii Win A Fondy charakterizovala Mgr. Monika Péková z odboru archívov MV SR úlohy, ciele, postupy a význam aplikácie A fondy. Mgr. Martina Orosová z Archívu Pamiatkového úradu SR vystúpila s referátom na tému Sprístupňovanie kultúrneho dedičstva v Archíve Pamiatkového úradu SR, v ktorom priblížila činnosť Archívu PÚ SR, jeho archívne a digitálne objekty, sprístupňovanie archívnych dokumentov, kritériá výberu dokumentov na digitalizáciu, digitalizačné pracovisko i samotné výsledky, ktoré doplnila prezentáciou. V úvode príspevku Novela zákona o archívnictve v Českej republike Eva Růžková informovala o novinkách na pôde archívnictva u našich susedov, zmene definícií pojmov, ako napríklad pojmov dokument a archivália, definovala spisovú službu, správne delikty i priestupky. S ďalšou prednáškou venovanou Spolupráci parlamentov V 4 (ČR, SR, Poľsko, Maďarsko) vystúpil Karel Sosna, v ktorej referoval o spolupráci štátov V 4, rozšírení spolupráce pri digitalizácii parlamentov a projekte digitalizácie parlamentnej knižnice plus. Mgr. Jana Kubíková z Parlamentného archívu vo svojej prednáške Skúsenosti so zavádzaním elektronického obehu záznamov a spisov v Kancelárii NR SR osvetlila problémy súvisiace so zavádzaním elektronickej formy podávania a doručovania materiálov v NR SR. Tému ECPRD Úprava a manipulácie parlamentných záznamov vo vybraných Krajinách EÚ a úvahy De lege ferenda! priblížil JUDr. Ľubomír Fajták z Parlamentného inštitútu Kancelárie NR SR. Vo svojom vystúpení pripomenul dôležitosť existencie pamäťovej inštitúcie, jej archívu a jeho významu. Mgr. Mária Kačkovičová z Archívu Národnej banky Slovenska referovala o Príprave na digitalizáciu a elektronizáciu dokumentov v Národnej banke Slovenska, v krátkosti oboznámila prítomných s históriou NBS a plánovanou digitalizáciou. Príspevok doplnila prezentáciou priestorov budovy.

Po obede sa účastníci konferencie presunuli na azda najznámejší hrad západného Slovenska – Červený Kameň. Počas prehliadky sa oboznámili s jeho históriou i dvomi najvýznamnejšími šľachtickými rodmi, ktoré ho vlastnili, nemeckými Fuggerovcami a uhorskými Pálfiovcami. V hradnom paláci môže návštevník vidieť 1 729 kusov historických predmetov.

Po návšteve hradu pokračovalo rokovanie druhým blokom. Mgr. Mária Mrížová, PhD., riaditeľka odboru registratúr MV SR vo svojom príspevku Elektronizácia archívov v kontexte pripravovanej novely zákona č. 395/2002 Z. z. a vykonávacích predpisov informovala o pripravovanej novele zákona. Prednáškou Digitalizácia archívnych dokumentov a informačný systém v Ústave pamäti národa auditórium oboznámil Mgr. Ing. Ľubomír Ďurina z ÚPN o postupe

digitalizácie v archíve ÚPN. Referátom o Digitálnom archíve Slovenského múzea ochrany prírody a jaskyniarstva priblížila Mgr. Eva Greschová nielen vznik archívu, ale aj ciele a priebeh spracovania jeho digitálneho archívu.

V posledný deň konferencie vystúpil Ing. Peter Csordás zo Slovenského filmového ústavu s príspevkom Digitalizácia filmového archívu v Slovenskom filmovom ústave a veľmi pútavo hovoril o činnosti SFÚ, o systematickej obnove, digitálnej reštaurácii a správe metadát. Mgr. Katarína Bodnárova, PhD. z archívu Slovenskej národnej galérie v príspevku venovanom Procesu digitalizácie v Archíve výtvarného umenia SNG priblížila priebeh digitalizácie inventárov, albumov výstav SNG, ako aj zbierky VHS či zbierky výstrižkov.

V závere seminára sa zhodnotili výsledky napredovania elektronizácie archívnictva a archívnych postupov a nastolila sa aj požiadavka pravidelného stretávania sa riaditeľov špecializovaných archívov na poradách aspoň dvakrát ročne. Za „styčného dôstojníka“ v komunikácii medzi riaditeľmi verejných archívov a MV SR bola navrhnutá a splnomocnená Jana Kubíková z Parlamentného archívu Kancelárie NR SR, ktorá ich bude informovať o prípadných postupoch Ministerstva vnútra.

Jana Macounová a Jana Očenášová
Archív Univerzity Komenského

Konferencia Od služobníka k byrokratovi – fenomén úradníctva v našich dejinách

Dňa 7. decembra 2010 sa uskutočnila v Slovenskom národnom archíve v Bratislave vedecká konferencia Od služobníka k byrokratovi – fenomén úradníctva v našich dejinách. Konferenciu zorganizovali Slovenský národný archív a Sekcia archívnictva a pomocných vied historických Slovenskej historickej spoločnosti pri SAV. Rokovanie konferencie, ktoré otvoril a moderoval Juraj Roháč, bolo rozdelené do dvoch pracovných blokov. V každom odznela štvorica referátov. V prvom bloku Miriam Kuzmíková v príspevku František a Ján Váradyovci v službách Jána Pálfiho ml. predstavila dvojicu výrazných zemepanských úradníkov na pozadí vzťahu zemepán – úradník. Janka Hričovská sa v referáte Listy pre Jána Tomku Sásyho venovala jeho prijatej korešpondencii zachovanej v archívnom fonde rod Adonyi uloženom v SNA. Ivana Fialová prednáškou Úradníci na cisárskom panstve Holíč v druhej polovici 18. storočia predstavila pohľad na pôvod a kariéry úradníckeho aparátu panstva na základe zachovaných archívnych dokumentov. Konštatovala vysoké množstvo úradníckeho aparátu, ktoré nebolo domáceho pôvodu. Vladimír Rábik v poslednom príspevku prvého bloku nazvanom *Funkcia kapitána Trnavy* v stredoveku poukázal na túto doposiaľ v trnavskom kontexte málo preskúmanú inštitúciu a jej vzťahy so samosprávnymi štruktúrami mestského organizmu.

Po prestávke otvoril druhý blok rokovania Radoslav Ragač s referátom Slobodníckej listiny pre familiárov Turčianskej jezuitskej rezidencie. Základom príspevku boli odpisy slobodníckych listín uložené v Archíve literatúry a umenia SNK v Martine. Robert Maretta vystúpil s príspevkom nazvaným Kustódi Bratislavskej kapituly a venoval sa načrtnutiu ich kompetencií. Katarína Červeňová predniesla syntetický referát Oravský komposesorát a jeho úradníci. Postavenie zemepanských úradníkov v 17. storočí. Martin Zborovjan v prednáške nazvanej Notár Turčianskeho konventu Juraj Košťál predstavil túto doposiaľ málo známu postavu našich kultúrnych dejín. Odborný program bol ukončený diskusiou.

Radoslav Ragač
Slovenský národný archív

Sympóziu k 80. narodeninám profesora Jozefa Nováka

Túto správu by si mali prečítať predovšetkým tí, ktorí tam neboli, ale pokojne nech ju čítajú i tí, ktorí to všetko sami zažili!

Určite budete so mnou súhlasiť, ak poviem, že osemdesiate narodeniny nie sú v živote žiadneho človeka nijakým všedným jubileom – je to moment, kedy sa už naozaj oddá zastaviť a poohliadnuť späť – teda, ak je dôvod sa ohliadať a ak je na čo si spomínať a čo si pripomínať! Na oslave 80. narodenín profesora Jozefa Nováka bolo prečo i na čo si spomínať.

Keď sme si niekedy koncom minulého roka uvedomili, že pán profesor Jozef Novák v nastávajúcom roku 2010 (presnejšie 22. novembra) oslávi svoje osemdesiate narodeniny, napadlo nás, aké by to bolo pekné, keby toto jubileum spolu s ním mohli osláviť i tí, ktorí ho majú radi – jeho žiaci, kolegovia, známi a priatelia. Najprv sme uvažovali, že by na tejto oslave boli ozaj VŠETCI, ktorí ho majú radi, ale potom sme túto myšlienku opustili – prenájom Slovenského národného divadla či športovej haly na Pasienkoch by zrejme bol dosť problematický. Ktohovie, či by s tým súhlasil aj náš oslávenec! Začali sme teda rozmýšľať, ako by sme si mohli profesorovo výročie pripomenúť tak, aby sa to páčilo nielen účastníkom osláv, ale predovšetkým samotnému jubilantovi. Nechceli sme pri príležitosti jeho významného výročia zorganizovať nejakú oficiálne vedeckú konferenciu, na ktorej by jubilant dôstojne, no osamelo sediac v kresle v popredí pred očami všetkých účastníkov útrpne počúval siahodlhé referáty, v ktorých by sa ich autori snažili demonštrovať predovšetkým svoju vlastnú erudíciu a vedeckú jedinečnosť, no nechceli sme ani pripraviť nezáväznú party, na ktorej by sme jubilanta radostne potľapkávali po ramenách a viac či menej duchapľne a vtipne konverzovali. Toto by si pán profesor rozhodne nezaslúžil! Nakoniec sme sa dohodli, že sa s pánom profesorom stretneme na sympóziu. Starí Gréci i Rimania slovom *symposiôn* pomenúvali veľkolepé hostiny a pitky, na ktorých sa však aj duchapľne diskutovalo a hostia na nich prednášali vlastné básne a spievali svoje piesne. Naše sympóziu sme, pravda,

trocha korigovali, ale podstata zostala zachovaná – malo to byť vskutku slávnostné stretnutie, duchovná hostina (no popíjalo sa i skutočné víno) a dokonca aj prezentácia vlastnej tvorby.

Informácia o chystanom podujatí sa vo verejnosti rýchlo rozšírila a tak sa v stredu 8. decembra 2010 v Primaciálnom paláci v Bratislave zišla časť (bolo ich viac než sto!) žiakov, kolegov a priateľov pána profesora (v skutočnosti je však tých, ktorí sa k pánovi profesorovi s láskou hlásia, oveľa viac!). Prišli sem zo všetkých kútov Slovenska, ba aj z Moravy a to napriek nepriaznivému premenlivému počasiu. Dokonca až z bavorského Mníchova pricestovala zablahoželať svojmu bývalému kolegovi PhDr. Mária Tischlerová, CSc.

Zaplnená Zrkadlová sieň o 15. hodine privítala potleskom a kvetmi jubilanta – prof. PhDr. Jozefa Nováka, DrSc., ktorého sprevádzali manželka, doc. PhDr. Marta Nováková, CSc., syn Ing. Ivan Novák a aj profesorov najstarší vnuk, Michal. Po privítaní vzácnych hostí si prítomní podujatia vypočuli list, v ktorom jubilanta v mene celej akademickej obce pozdravil rektor Univerzity Komenského, doc. PhDr. František Gahér, CSc. (Jeho Magnificencia sa nemohla kvôli iným dôležitým pracovným povinnostiam na sympóziu osobne zúčastniť.). Profesorovi Novákovi sa potom prihovoril dekan Filozofickej fakulty UK (celoživotného pracoviska nášho jubilanta), doc. PhDr. Anton Eliáš, CSc. V mene slovenských archívov ako aj celej archivárskej obce zablahoželať jubilantovi riaditeľ odboru archívov MV SR, Ing. Jozef Hanus, CSc. Výbor Slovenskej historickej spoločnosti pri SAV v Bratislave (profesor Novák bol dlhoročným predsedom Sekcie archívnictva a PVH SHS) vymenoval pána profesora pri príležitosti jeho významného životného jubilea za čestného člena SHS.

Foto: Júlia Ragačová

Po týchto zdraviciach (organizátori urobili tvrdú selekciu pozdravných príhovorov, pretože inak by sa podujatie neskončilo ani do neskorých večerných hodín) pokračovalo sympóziu svojou odbornou časťou. Profesor Novák svojim rozsiahlym vedeckým dielom výrazne prispel k rozvoju pomocných vied historických na Slovensku. Osobitne sa zaslúžil o napredovanie heraldiky, sfragistiky a genealógie. Vo vedeckom svete (a to i v zahraničí) sa dokonca s uznaním hovorí o Slovenskej heraldickej škole, ktorú pán profesor založil. Na uvedené tri pomocnovednohistorické disciplíny (heraldiku, genealógiu a sfragistiku) sa zamerali aj príspevky odbornej časti podujatia. Neboli to tradičné referáty, skôr pohľady – z rôznych aspektov – na prínos a vklad profesora Nováka k rozvoju týchto vedeckých disciplín. Doc. PhDr. Frederik Federmayer, PhD. (Katedra archívnictva a PVH FiF UK) hovoril o význame vedeckého diela profesora Nováka pre slovenskú heraldiku (profesor je zakladateľom vedeckého štúdia heraldiky u nás). PhDr. Radoslav Ragač, PhD. (SNA) upozornil na prínos jubilanta v genealógii, predovšetkým na podstatnú zmenu smerovania tohto odboru. Profesor Novák bol aj zakladateľom a dlhoročným predsedom Slovenskej genealogicko-heraldickej spoločnosti, ktorá svojimi aktivitami podnietila na Slovensku predtým nevídaný záujem o heraldický a najmä genealogický výskum. Prof. PhDr. Leon Sokolovský, CSc. (Katedra archívnictva a PVH FiF UK) napokon zhodnotil vedeckú činnosť a význam jubilanta v kontexte sfragistiky. (Všetci traja referujúci sú – ako inak – žiaci pána profesora.)

Na záver odbornej časti sympózia vystúpil aj sám jubilant. V krátkom emotívnom príhovore poďakoval za ocenenie svojho celoživotného vedeckého diela (nezabudol však zdôrazniť, že všetci predrečníci prehánali!) a stručne, no skutočne veľmi výstižne, prezentoval svoje životné míľniky ako aj ciele a hodnoty, ktoré vo svojom osobnom i profesijnom živote vždy akceptoval. Taký búrlivý potlesk, aký nasledoval po posledných slovách jubilanta, v Primaciálnom paláci už dlho neznel a kto vie, či v tejto sieni niekto zažil tak spontánne a úprimné *standing ovation!*

Bodkou za odbornou časťou sympózia bola klavírna improvizácia doc. PhDr. Mariana Maroša Skladaného, CSc. Známe melódie v jeho interpretácii určite mnohým pripomenuli legendárne *smolenické* oslavy 25. výročia existencie odboru archívnictva a podaktorým i povestné neformálne stretnutia a oslavy, na ktorých pán profesor vždy hrával prím.

Vystúpenie doc. Skladaného naznačilo, že toto podujatie sa chce čo najviac priblížiť k podstate antického sympózia. Potvrdila to avizovaná prezentácia spomienok profesora Nováka, na ktorú určite všetci netrpezlivo čakali. Pán profesor dal svojej autobiografii celkom príznačný názov (celkom zrozumiteľný všetkým, ktorí ho bližšie poznajú) *Heraldik bez erbu*. Spomienky profesora Nováka vydala Slovenská genealogicko-heraldická spoločnosť v Martine. Čitateľskej verejnosti túto skutočne krásnu knihu (nielen obsahom ale aj formou) predstavil redaktor publikácie Mgr. Milan Šišmiš. Priznal sa, že text nedokázal vnímať iba pozorným zrakom redaktora, a že tieto spomienky ho aj neobyčajne hlboko osobne zasiahli a obohatili. Knihu spomienok pána profesora sa potom rozhodol venovať jeho vnukovi Michalovi, ktorý určite na tento krásny a dojemný moment nikdy nezabudne.

Prezentácia formálne ukončila program sympózia, no podujatie pokračovalo v mezaníne Primaciálneho paláca neformálnym stretnutím jubilanta s gratulantmi pri čaši vína. Profesor Novák však miesto čaše zvieral v rukách neustále pero, pretože všetci, ktorí knihu jeho spomienok získali,

Foto: Júlia Ragačová

túžili v nej vlastniť aj jeho vlastnoručný podpis. Nálada gradovala, postretali sa tu kolegovia, priatelia a známi, ktorí sa niekedy nevideli po mnohé roky, spomínalo sa, znel smiech... a pán profesor podpisoval, fotografoval sa obklopený svojimi študentmi, pripíjal si s nimi a dokazoval, že napriek tej neuveriteľnej číslici sprevádzajúcej jeho jubileum je to stále ten pán profesor Novák, ten náš (nech mi to pán profesor teraz odpustí) *Jóži*, ktorého sme mali a máme tak radi. V eufórii z vydareného podujatia sme si povedali, že takéto stretnutie by sme si mali určite niekedy zopakovať – najlepšie by to bolo opäť pri nejakom ďalšom životnom jubileu profesora Nováka. Pevne veríme, že pán profesor nás nesklame a opäť príde medzi nás. Vlastne, teraz je tu s nami stále – stačí len otvoriť knihu jeho spomienok a začať čítať.

Na záver obligátne titulky. Podujatie zorganizovala Sekcia archívnictva a PVH SHS pri SAV v spolupráci so Spoločnosťou slovenských archívárov, Slovenskou genealogicko-heraldickou spoločnosťou, Magistrátom hl. mesta SR Bratislavy a Katedrou archívnictva a PVH FiF UK v Bratislave. V hlavnej úlohe – prof. PhDr. Jozef Novák, DrSc.

P. S. *Dede* neprišiel. Ak by tam bol, určite by povedal, že to bola *BUKEKELA OSLAVA!*

Juraj Roháč, FiF UK

Archivári a digitalizácia kultúrneho dedičstva v archívoch

Digitalizácia – slovo, ktoré sa v posledných rokoch stáva priam zaklínadlom, a čoraz častejšie sa skloňuje aj medzi archivármi. V širokej obci slovenských archivárov je však o tejto problematike stále málo informácií, možno aj preto, že koordinátorom národných projektov riešiacich digitalizáciu kultúrneho dedičstva v rámci **Prioritnej osi 2 Rozvoj pamäťových a fondových inštitúcií Operačného programu - Informatizácia spoločnosti 2007 – 2013 (OPIS 2)** je Ministerstvo kultúry SR (MK SR).¹

Myslím, že je namieste zdôrazniť, že ani toto ministerstvo dlho neregistrovalo, že má vo svojom rezorte desať archívov, patriacich do sústavy verejných špecializovaných archívov celoslovenského významu. Svoje „miesto na slnku“ si tiež musia vybojovávať v neustálom pripomínaní svojej existencie, svojich potrieb a svojich plánov, v často nerovnom boji s divadlami, múzeami, galériami a knižnicami, svojimi „materskými“ inštitúciami. Naposledy sa to potvrdilo pri spracovávaní základného dokumentu pre naštartovanie národných projektov digitalizácie – štúdie uskutočniteľnosti, ktorej dve časti sú prístupné on-line na internetových stránkach:

- http://www.opis.gov.sk/data/files/analiza_su_po2_opis.pdf (Štúdia uskutočniteľnosti projektov prioritnej osi 2 Operačného programu Informatizácia spoločnosti – Analýza skutočného stavu, 11. 12. 2009)
- <http://www.opis.gov.sk/data/files/5576.pdf> (Štúdia uskutočniteľnosti projektov prioritnej osi 2 Operačného programu Informatizácia spoločnosti – Návrh riešení, 31. 12. 2009)

Štúdia uskutočniteľnosti vychádzala zo strategického dokumentu MK SR s názvom Stratégia rozvoja fondových a pamäťových inštitúcií a obnova ich národnej infraštruktúry v rezorte kultúry,² ale konkrétne výsledky štúdie boli závislé najmä od informácií, ktoré realizátorom poskytli dotknuté pamäťové inštitúcie. Dotazníky boli zamerané na analýzu súčasného stavu v slovenskom kultúrnom sektore z hľadiska legislatívy, technologickej a technickej infraštruktúry, personálneho zabezpečenia a počtu kultúrnych objektov určených na digitalizáciu. V prvom kole sa archívy, ani tie v rezorte kultúry, vôbec nedostali do pozornosti realizátorov štúdie (konzorcium Cross Czech, a. s. a Ernst & Young Slovakia, spol. s. r. o.)³ – jednoducho o nich nevedeli! Až hlasy niektorých zainteresovaných účastníkov prieskumu upozornili na „existenciu“ archívov v rezorte Ministerstva vnútra SR, ako aj na existenciu ďalších archívov, ktoré sú rovnako ochrancami kultúrneho dedičstva ako iné pamäťové inštitúcie, a teda aj ich sa týka OPIS 2. Archívy sa stali zaujímavými najmä vo chvíli, keď ostatné pamäťové inštitúcie mali problémy s naplnením počtu vybraných kultúrnych objektov – náš záväzok voči Európskej únii je totiž 3,5 milióna zdigitalizovaných kultúrnych objektov. Toto číslo sa podarilo dosiahnuť, resp. vysoko prekročiť až započítaním archívnych dokumentov ako kultúrnych objektov. Výsledkom je, že na digitalizáciu je pripravených 246 848 559 kultúrnych objektov, pričom najväčší počet je, samozrejme, v archívoch MV SR.

¹ <http://www.opis.culture.gov.sk/>.

² http://www.culture.gov.sk/uploads/78/dR/78dRLoYIFdSCtBsoYGjZag/strategia_inst.pdf.

³ www.crossczech.cz; www.ey.com.

V prvom kole bolo dotazníkovou formou oslovených 31 inštitúcií v rezorte kultúry a sedem mimorezortných. V druhom kole boli oslovené inštitúcie, ktoré už majú isté skúsenosti s digitalizáciou (Slovenská knižnica pre nevidiacich, Slovenská národná galéria, Slovenské národné múzeum, Slovenská národná knižnica, Pamiatkový úrad SR, Slovenský filmový ústav, Národné osvetové centrum, Slovenská televízia, Slovenský rozhlas, Ústav pamäti národa, Tlačová agentúra SR, Úrad geodézie, kartografie a katastra SR a Slovenský národný archív).

Jedným zo záverov analýzy skutočného stavu bolo konštatovanie, že *spoločnou charakteristikou pamäťových a fondových inštitúcií je nedostatočné vybavenie kvalifikovaným personálom ... a je preto potrebné hľadať iné formy zabezpečenia ľudských zdrojov, napríklad prostredníctvom outsourcingu.*⁴ Toto konštatovanie prišlo v čase, keď všetky inštitúcie mali za sebou personálny audit, ktorý stanovil požiadavku korešpondujúcu so záväzkom vlády znížiť počet zamestnancov v štátnej a verejnej službe o 10 – 20%. Ako riešenie personálneho problému sa vo všeobecnosti prijala myšlienka zabezpečovať určité služby a činnosti outsourcingom. Teda nie posilňovanie pamäťových a fondových inštitúcií kvalifikovaným personálom (ktorý tak veľmi chýba), ale delegovanie odborných činností na súkromné firmy. Zástupcovia pamäťových inštitúcií boli týmto riešením šokovaní: Takto si naše nadriadené orgány predstavujú ochranu kultúrneho dedičstva? Máme naozaj veriť, že súkromné firmy zamestnávajú špecialistov na históriu, literatúru, archívniectvo, muzeológiu, dejiny umenia, knihovedu atď.? Máme veriť, že dokážu prijať na seba poslanie a zodpovednosť za kultúrne dedičstvo Slovenska a slovenského národa a urobiť za „pár dní“ tú prácu, na ktorej naše národné inštitúcie pracujú celé desaťročia? Nie je to vlastne spochybňovanie legitimacy existencie národných pamäťových a fondových inštitúcií?

Outsourcing si vieme predstaviť ako riešenie v technologickej oblasti a v dodávke špecializovaných digitalizačných pracovísk pre menšie inštitúcie, u ktorých je obmedzený počet kultúrnych objektov. Ale vieme si aj predstaviť, že najväčšie inštitúcie môžu mať vlastné digitalizačné pracoviská a centrálné úložiská dát a poskytovať ich podľa potreby menším inštitúciám. No aj tá najspoľahlivejšia technika je bezvýznamná bez zabezpečenia ľudských zdrojov. Ak aj súkromná firma dokáže dodať príslušné technológie, v samotnom procese digitalizácie sa nezaobíde bez špecialistu z danej inštitúcie. Vždy je nevyhnutná súčinnosť kurátora, kustóda, knihovníka, archivára. Ak sa ministerstvá bránia posilňovaniu ľudských zdrojov vo svojich rezortoch, znamená to, že ak chceme splniť podmienky OPIS 2, špecialisti musia minimálne do roku 2013 odložiť svoju každodennú prácu a venovať sa len digitalizácii.

Prečo je to také náročné? Prečo nestačí zapnúť skener a počkať, kým dokončí prácu? Na zodpovedanie týchto otázok je potrebné si povedať, čo to vlastne digitalizácia je, vysvetliť a naučiť sa termíny, ktoré by sme mali používať jednotne vo všetkých digitalizačných projektoch. Pri špecifikácii týchto problémov v našej organizácii sme si vytvorili určitý terminologický model, ktorý ponúkame na zváženie celej archivárskej obci.

Digitalizácia – zjednodušene sa digitalizácia chápe ako konverzia analógového formátu do dátového formátu. V skutočnosti nejde len o samotnú konverziu (teda skenovanie či

⁴ Štúdiá uskutočniteľnosti ... Analýza skutočného stavu, s. 34 a s. 90.

fotografovanie), ale o proces, ktorý zahŕňa viacero pred- a po- digitalizačných činností, ktoré v stručnosti popíšeme nižšie.

Kultúrny objekt – za kultúrny objekt považujeme pôvodný hmotný či nehmotný (duchovný) doklad vypovedajúci o vývoji spoločnosti, dejinách národa, štátu a krajiny s trvalým vedeckým, historickým, kultúrnym alebo umeleckým významom. Teda v archivárskej reči sú to všetky objekty s trvalou dokumentárnou hodnotou. Pojem kultúrny objekt je dôležité definovať z hľadiska digitalizácie preto, lebo digitalizácia kultúrneho dedičstva je vlastne digitalizáciou jednotlivých kultúrnych objektov. Presné vymedzenie tohto pojmu je ťažké najmä z hľadiska fyzickej podoby a rozsahu dokumentov. Napríklad pre knihovníkov je jeden kultúrny objekt jedna kniha (nie jedna strana z knihy). Archivári si tiež musia ujasniť, čo sa bude považovať za kultúrny objekt pri digitalizácii archívnych dokumentov. Problematické je to najmä pri spisoch, ktorých je nielen veľké množstvo, ale evidujú sa po väčších celkoch, ktoré v mnohých prípadoch dočasného a prvotného usporiadania tvoria aj niekoľko archívnych škatúl. Pokiaľ sa priebežná evidencia každého záznamu počas digitalizácie ukazuje ako príliš náročná úloha, je lepšie sa digitalizácii takýchto fondov radšej vyhnúť a sústrediť sa na reálne úlohy.

Metadáta – nevyhnutnou súčasťou digitalizačného procesu je tvorba metadát – údajov, ktoré popisujú a jednoznačne identifikujú každý zdigitalizovaný archívny dokument, teda spĺňajú popisnú, selekčnú a archivačnú funkciu.⁵ Ako metadáta, teda údaje o archívnom dokumente a jeho digitálnej kópii, môžu slúžiť evidenčné údaje z archívnych pomôcok doplnené o údaje o jeho digitálnej kópii (formát, veľkosť súboru, dátum vyhotovenia, typ kópie a pod.). Samozrejme, hovoríme o elektronických údajoch, teda predpokladá sa, že archívne pomôcky existujú v nejakej elektronickej forme. V opačnom prípade musí digitalizačný proces sprevádzať, resp. predbiehať digitalizácia alebo elektronizácia, či automatizácia archívnych pomôcok. Bez metadát totiž digitalizácia stráca zmysel, vznikne nám len súbor obrázkov bez popisu a bez identifikácie. Metadáta nielen poskytujú patričné informácie o dokumente, jednoznačne identifikujú každú digitálnu kópiu, ale zároveň určujú dokumentu miesto v celom systéme, čo je dôležité práve pri digitalizácii archívnych fondov, pri ktorých je nevyhnutnosťou zachovanie kontextuálnej informácie. Digitalizácia by teda nemala potierať provenienčný princíp, aj keď virtuálne systémy umožňujú akékoľvek kombinácie a zoskupenia dokumentov. V neposlednom rade sú práve metadáta zdrojom, ktorý umožňuje vyhľadávanie dokumentov podľa určitých kritérií, podľa registrov, resp. fulltextovým spôsobom. Splnenie tejto požiadavky si vyžaduje, aby metadáta boli štruktúrované a štandardizované. To si vyžaduje riadiť sa príslušnými medzinárodnými archívnymi štandardami (napr. ISAAR – *International Standard Archival Authority Record*). A to sme pri ďalšom probléme, ktorý v rámci slovenského archívnictva akoby ani neexistoval, a síce štandardy, tezaury, authority. Tento problém nás skôr či neskôr dobehne a je najvyšší čas, aby sme sa začali seriózne zaoberať aj touto témou.

Digitálny objekt – spojením digitálneho zástupcu (t. j. samotného naskenovaného či odfotografovaného obrázku) a metadát vzniká digitálny objekt. Pôvodne sa za digitálny objekt

⁵ http://vydavatelstvi.vscht.cz/knihy/uid_es-005/hesla/metadate.html.

považoval každý objekt zaznamenaný v určitom digitálnom formáte (napr. digitálna fotografia) alebo konvertovaný do tohto formátu (napr. naskenovaný obrázok) ako reťazec bitov, resp. bol výsledkom konverzie analógovej formy dokumentu do digitálnej formy. Myslíme si však, že v procese digitalizácie by sme mali uvažovať len o digitálnych objektoch, ktoré sú spojené aj s metadátami (dôvody sme vysvetlili vyššie).

Konzervačná kópia digitálneho objektu – digitálna kópia originálu vyhotovená v maximálnej kvalite (originálny nekomprimovaný formát TIFF, JPG, PDF). Technicky by sa samozrejme dal tento pojem definovať kvalifikovanejšie, pre nás je dôležité, že spĺňa podmienku ochrany originálu archívneho dokumentu, ktorý v maximálnej možnej miere (samozrejme, nie v každom prípade) rovnocenne nahrádza originál. Originál archívneho dokumentu ostáva chránený v depozite a jeho konzervačná kópia je uložená v digitálnom archíve.

Študijná kópia digitálneho objektu – digitálna kópia originálu vyhotovená v menšej kvalite (väčšinou formát JPG s veľkosťou asi 1/10 originálu). Napriek menším technickým parametrom táto kópia vyhovuje a postačuje študijným potrebám bádateľov, plne zachováva obsah dokumentu a dá sa s ňou kvalitne a rýchlo pracovať na bežných počítačoch. Aj študijné kópie sú ešte objemovo (veľkosť v bitoch) dosť veľké na prezentáciu na internete. Tu je potrebné vytvoriť menší **náhľadový formát** (približne veľkosti 180 pixelov na dlhšej strane), ktorý komfortne zvládne bežný internetový prehliadač a zahltí zdrojový server len v nevyhnutnej miere.

Digitálny archív – je dátovým skladom, ktorý slúži na elektronické archivovanie, teda trvalé uloženie elektronických záznamov. Nádejne vyzerá projekt digitálneho archívu, ktorý rieši Národný archív Českej republiky.⁶ Riešitelia v ňom konštatujú, že princípom elektronického archivovania je uchovanie digitálnych informácií v čase, teda aby sme boli schopní dokumenty uložené v elektronickej forme prečítať aj po niekoľkých rokoch, čo je závažný problém z hľadiska súčasného rýchleho rozvoja informačných technológií. Hlavnými problémami digitálneho archívu je výber vhodných dátových nosičov, vhodných formátov, zabezpečenie obsahu elektronických dokumentov a autenticity dát.

Prezentácia digitálneho obsahu – prezentácia digitálneho obsahu na internete znamená umožniť bádateľom prístup k archívnym dokumentom zverejním ich digitálnej kópie na internete. Požiadavky verejnosti sú v tomto smere identifikované už dávnejšie a sú známe všetkým pamäťovým inštitúciám. Aplikovaním na potreby archívov môžeme požiadavky bádateľov určiť nasledovne. Bádateľ má záujem vyhľadávať dokumenty podľa ľubovoľnej požiadavky v rámci všetkých fondov a zbierok archívu, resp. archívov; študovať archívne pomôcky on-line, a to všetky ich časti, nielen súpis archívnych jednotiek, ale aj dejiny pôvodcu fondu, rozbor a charakteristiku fondu, údaje o spracovaní, literatúre a pod.; vidieť reprodukciu archívneho dokumentu, ktorú mu môžeme poskytnúť formou náhľadu digitálneho objektu s patričnými metadátami; vytlačiť si záznamy o vyhľadaných dokumentoch, príp. aj ich reprodukcie; a samozrejme, chce si objednať archívne dokumenty na štúdium prostredníctvom elektronickej žiadanky. Zásadnou novodobou

⁶ Projekt dlouhodobého uchovávání a zpřístupňování dokumentů v elektronické podobě, <http://www.nacr.cz/G-vyzk/elektr.aspx>.

službou, ktorú môže archív poskytnúť verejnosti, je odbremeniť občana od fyzickej návštevy archívu.

Prezentácia digitálneho obsahu na internete je konečným cieľom digitalizácie kultúrneho dedičstva, tak ako ju chápe Európska komisia. Na tento účel má slúžiť projekt EUROPEANA – Európska digitálna knižnica.⁷ Prioritou Europeany je centrálny prístupový bod (multimediálny internetový portál) k európskemu kultúrnemu obsahu vo všetkých jazykoch krajín Európskej únie. Na národnej úrovni má prezentačnú vrstvu digitalizovaného obsahu kultúrneho dedičstva tvoriť systém Slovakiana, cez ktorý má byť zabezpečená interoperabilita jednotlivých agregátorov. SLOVAKIANA – národný portál kultúry má slúžiť ako Archív kultúry (dlhodobá archivácia, ochrana a správa digitalizovaného kultúrneho obsahu), Portál kultúry (sprístupňovanie kultúrneho dedičstva a poskytovanie služieb širokej odbornej i laickej verejnosti) a Register kultúry (podpora národných registrov, čiže databáz jednotlivých inštitúcií).⁸

V rámci projektu Nórskeho kráľovského grantu digitalizácie kultúrnych objektov, ktoré nemajú byť zaradené do OPIS 2 (reálny problém najmä u bratislavských inštitúcií, keďže Bratislava je vylúčená z prijímania európskych fondov), a ktorého garantom je Národné osvetové centrum, sme vypracovali sumár podmienok, ktoré by mali byť splnené pri digitalizácii archívnych dokumentov v Archíve Pamiatkového úradu SR. Myslíme si, že môžu byť inšpiráciou aj pre ostatné archívy v rámci ich projektov digitalizácie. Digitalizáciu archívnych dokumentov sme definovali ako proces, ktorý si vyžaduje:

- **technické zabezpečenie** – rôzne druhy a typy archívnych dokumentov si vyžadujú špecifický prístup, ktorý vylučuje možnosť plnej automatizácie tohto procesu;
- **personálne zabezpečenie** – digitalizácia je spojená s množstvom pred- a po- digitalizačných činností, ktoré musia vykonávať kvalifikovaní pracovníci mimo samotného digitalizačného pracoviska;
- **organizačné zabezpečenie** – vzhľadom na obmedzený čas určený na realizáciu projektu (projekt sa mal realizovať v priebehu siedmich mesiacov!) je nutné vylúčiť z činnosti archívu všetky činnosti, ktoré by spomaľovali a komplikovali realizáciu projektu.

V zmysle zákona NR SR č. 395/2002 Z. z. o archívoch a registratúrach a o doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov a v zmysle vyhlášky MV SR č. 628/2002 Z. z., ktorou sa vykonávajú niektoré ustanovenia zákona o archívoch a registratúrach a o doplnení niektorých zákonov, je pri digitalizácii archívnych dokumentov nutné zabezpečiť podmienky, ktoré minimalizujú účinok degradačných činiteľov a zaručia fyzickú **ochranu** dokumentov, aby nedošlo k ich poškodeniu, zničeniu, strate alebo odcudzeniu. Povinnosťou archívu je zabezpečiť pred digitalizáciou **evidenciu** vybraných archívnych dokumentov, ktorá umožní ich jednoznačnú identifikáciu. Vzhľadom na charakter projektu musí archív vybrať na digitalizáciu len fyzicky **nepoškodené** alebo konzervované dokumenty, resp. zabezpečiť aspoň ich minimálne ošetrovanie, aby pri digitalizácii nedošlo k ďalšiemu poškodeniu.

⁷ www.europeana.eu.

⁸ <http://www.opis.culture.gov.sk/dokumenty-opis/informacne-a-metodicke-dokumenty/slovakiana>.

Najvýhodnejším spôsobom sa nám javilo zriadiť **pojazdné** digitalizačné pracovisko priamo v priestoroch archívu, pretože v archíve je zaručená maximálna ochrana archívnych dokumentov, vylučujú sa problémy s logistikou, ktoré sú materiálne, časovo, personálne aj právne zložité a v neposlednom rade preto, že archív dokáže zabezpečiť prítomnosť kvalifikovaného personálu, ktorý je pri digitalizačnom procese nevyhnutný (výber dokumentov z depozitu a ich spätné založenie, príprava na digitalizáciu – rozbalenie, rozobratie, vystretie, očistenie a pod., uloženie podľa pôvodného systému, doplnenie metadát)

V priestoroch archívu je nutné digitalizovať dokumenty, ktoré:

- si vyžadujú zvýšenú ochranu (napr. sklenené negatívy)
- sú náročné na manipuláciu (napr. ťažko prístupné a komplikovane zviazané dokumenty, ktoré je nutné pred prípravou vybrať z pôvodných obalov a pripraviť ich na digitalizáciu)
- sú náročné na evidenciu (textové dokumenty evidované v celkoch a nie po jednotlivinách, napr. spisy, ktoré je potrebné opaginovať) a pri ich digitalizácii je nevyhnutná prítomnosť archívára.

Nevýhody digitalizácie priamo v archíve vyplývajú zo skutočnosti, že vzhľadom na krátkosť času musí archív sústrediť na digitalizáciu všetky svoje priestorové, časové aj personálne sily. To si vyžaduje obmedziť, príp. vylúčiť na daný čas z činnosti archívu všetky služby poskytované verejnosti (premena bádateľne na digitalizačné pracovisko), obmedziť plnenie úloh v rámci plánu Pamiatkového úradu SR na nevyhnutnú mieru, čo si vyžaduje súhlas vedenia Pamiatkového úradu SR, poskytnúť dostatočný počet pracovníkov, ktorí budú priamo spolupracovať s digitalizačným pracoviskom. Pred samotným spustením projektu je preto potrebné eliminovať tieto nevýhody, t. j. zabezpečiť akceptáciu projektu u vedenia organizácie aj za uvedených okolností a zmluvne zabezpečiť kvalifikovaných pracovníkov, ktorí by sa mohli naplno venovať digitalizácii aj mimo svojich pracovných úloh a mimo hlavného pracovného času.

V jednotlivých nenáročných prípadoch je možné **previezť** archívne dokumenty z archívu do digitalizačného pracoviska. Navrhli sme uskutočňovať prevoz len po častiach na čas nevyhnutný na digitalizáciu, pretože pri dlhodobom prevoze archívnych dokumentov z depozitu na iné miesto je nutné ich **poistiť**, zabezpečiť ich ochranu počas prevozu, aj počas uloženia v priestoroch digitalizačného pracoviska. Pri manipulácii s archívnymi dokumentmi je nutné obmedziť manipuláciu na nevyhnutnú mieru a prepravovať archívne dokumenty v ochranných **obaloch** či kontajneroch primeranej veľkosti a tvaru.

Archív môže digitalizačnému pracovisku odovzdať archívne dokumenty len na základe **protokolu**, v ktorom sa potvrdí presný počet odovzdaných a prevzatých dokumentov, a naopak po skončení digitalizácie digitalizačné pracovisko protokolárne potvrdí konkrétny počet skutočne zdigitalizovaných dokumentov. Môže sa totiž vyskytnúť prípad, že nie všetky archívne dokumenty vybrané na digitalizáciu bude možné z najrôznejších dôvodov skutočne zdigitalizovať. Digitalizačné pracovisko je povinné **označiť** (pomenovať) každú digitálnu kópiu minimálne číslom archívu, číslom fondu, evidenčným číslom alebo signatúrou a ich indexom, ktoré sú zhodné so skutočnou

archívnu evidenciou. Len tak je možné aspoň v minimálnej miere zabezpečiť nevyhnutnú identifikáciu digitálnych kópií a ich budúce využitie pri internetovej prezentácii.

Digitalizačné pracovisko by malo zabezpečiť bezpečné uloženie získaných digitálnych kópií na moderných médiách (magnetické pásky) a zabrániť ich poškodeniu či zneužitiu. V priebehu digitalizácie je možné ukladať digitálne kópie aj na externých diskoch a DVD nosičoch. Pre archív by bolo výhodné mať k dispozícii okrem digitálnej kópie v maximálnej kvalite vo formáte TIF aj digitálnu kópiu vo formáte JPG, ktorá by bola zmenšená na 1/10 pôvodnej predlohy (pre lepšiu manipuláciu pri praktickom využití). Zmenšené náhľadové formy digitálnych kópií sú nevyhnutné aj pri plánovanej internetovej prezentácii.

Moje osobné skúsenosti s projektom digitalizácie rezonujú na dvoch póloch. Na jednej strane je to nadšenie z nových vecí, ktoré našu prácu v každom smere posúvajú do inej roviny, na druhej strane je to sklamanie, že problémy sa neriešia dosť rýchlo, ani dosť kvalifikovane, ani adekvátne. Na celej problematike digitalizácie je najzúfalejšie to, že je to naozaj úplne nový proces, s ktorým v podstate nikto z nás nemá žiadne, alebo len minimálne skúsenosti. Faktom je, že o digitalizácii nevedia veľa ani subjekty, ktoré majú riešiť digitalizačné projekty, či už naše nadriadené orgány, naše zriaďovateľské organizácie, garanti jednotlivých projektov, súkromné firmy snažiace sa zabezpečiť štátne zákazky, dokonca ani spoločnosti, ktoré nám predkladajú rôzne štúdie a analýzy (aspoň tak sa to javí podľa otázok a dotazníkov, ktoré nám predkladajú na riešenie).

Som presvedčená, že nakoniec sme to my, „obyčajní, radoví pracovníci“, archivári, knihovníci, kurátori, kustódi, od ktorých bude závisieť úspech digitalizácie slovenského kultúrneho dedičstva. Samozrejme, že potrebujeme peniaze, techniku, IT špecialistov a ďalšie podmienky, o ktorých v tejto chvíli ani netušíme, ale budú to naše **vedomosti, poznatky a zručnosti**, ktoré zohrajú rozhodujúcu rolu. Dúfajme, že si tento fakt dostatočne rýchlo uvedomia aj zodpovední a rozhodujúci činitelia, začnú si nás všímať a brať vážne. A čo je hlavné, našu rolu a našu zodpovednosť, si musíme uvedomiť aj my sami.

Martina Orosová
Archív Pamiatkového úradu SR

DO VAŠEJ KNIŽNICE

SROKA, A. Stanisław. *Średniowieczny Bardiów i jego kontakty z Małopolską. Towarzystwo naukowe SOCIETAS VISTULANA, Krakow, 2010, 328 s. ISBN 978-83-61033-39-4.*

Meno historika Stanisława Sroku v spojení so stredovekými dejinami Slovenska nie je u nás neznáme. Napísal celý rad vedeckých štúdií, ale aj monografie, ktoré sa zaoberajú politickými

i hospodárskymi dejinami a vzťahmi medzi Slovenskom a Poľskom. Pripomeňme aspoň jeho päťzväzkové dielo Dokumenty polskie z archiwów dawnego Królestwa Węgier, ktoré začal vydávať v roku 1998. Obsahuje stredoveké archívne dokumenty aj zo slovenských archívov. Pri výskume archívnych dokumentov mu však najviac učaroval archív mesta Bardejova, ktorý podľa slov samotného historika, obsahuje množstvo stredovekých dokumentov viažucich sa k spoločnej histórii Slovákov a Poliakov. Svoje poznatky z dejín Bardejova publikoval vo viacerých článkoch, štúdiách (Średniowieczne pieczęcie miast małopolskich z archiwum w Bardowie /2004/, Znaczenie archiwum w Bardowie dla badań nad średniowieczną Małopolską /2005/) či brožovanej publikácii, ktorá vyšla v roku 2003 – Szkice bardziowskie.

S. Sroka pri svojej práci vychádza z podrobného štúdia slovenských, poľských a iných zahraničných prác, no predovšetkým z vlastného výskumu archívneho materiálu. V hore uvedenej obsažnej monografii sa čitateľ môže oboznámiť v prvej kapitole s rozvojom Bardejova a jeho úlohou v pohraničných poľsko-uhorských vzťahoch – tu sa autor viac venuje vzniku Bardejova, kráľovským privilégiám a poľsko-uhorským vojnám v 15. storočí; v druhej kapitole so životom obyvateľov Bardejova – topografiou, počtom obyvateľov, samosprávou, remeselníkmi a ich výrobou. Najobsažnejšou je tretia kapitola Obchod Bardejova s malopoľskými mestami. Tu sa venuje obchodným cestám, obchodu a rôznym obchodným sporom na poľsko-uhorskom pohraničí, colným sporom s klariskami zo Starego Sącu, tovarom a obchodným kontaktom s Krakovom a menšími obchodnými mestami – Biecz, Bochnia, Brzozów, Ciężkowice, Czchów, Dębowiec, Dukla, Gorlice, Grybów, Jasło, Krosno, Lipnica Murowana, Muszyna, Nowy Sącz, Pilzno, Rymanów, Sandomierz, Sanok, Strzyżów, Szymbark, Tarnów, Zmigród. Štvrtá kapitola sa zaoberá kultúrnym a intelektuálnym spojením Bardejova a Malopoľska. Keďže autor považuje Bardejov za kultúrne centrum horného Uhorska v 15. storočí, zaoberá sa aj umením, umelcami a ich dielami, no rovnako aj bardejovskými študentmi.

Dôslednosť autorovej práce sa prejavuje v podrobnom poznámkovom aparáte, obsažnej bibliografii a aj v miestnom a osobnom registri, ktoré uzatvárajú nepochybne veľmi zaujímavú publikáciu. Na záver treba autorovi poblahoželať k precíznej, novátorskej práci a kolegom z bardejovského archívu iba „ticho“ závidieť skvosty, ktoré ukrýva ich archív.

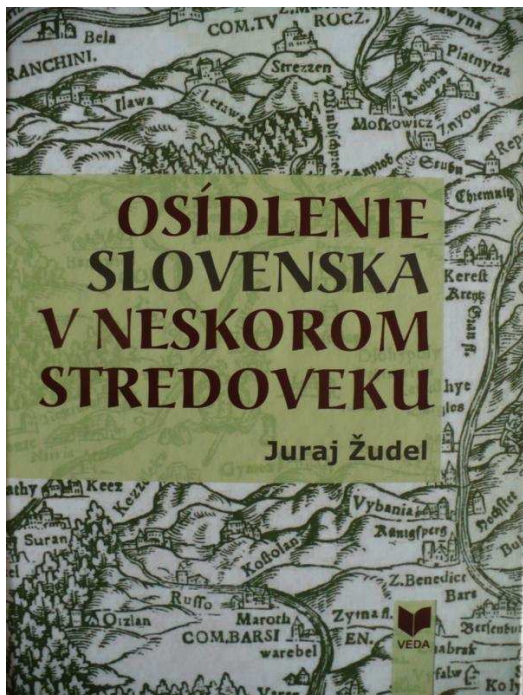
Zuzana Kollárová,
Štátny archív Levoča, pobočka Poprad

ŽUDEL, Juraj. *Osídlenie Slovenska v neskorom stredoveku*. VEDA, vydavateľstvo SAV, Bratislava, 2010, 320 s. + 2 mapy. ISBN 978-80-224-1079-3.

Je zriedkavosťou, aby sa vydania svojej knihy autor nedožil. Žiaľ, stalo sa tak aj v prípade Juraja Žudela, ktorého ak nie osobne, tak isto z počutia, poznala i mladšia archivárska obec ako

prvého absolventa archívnickva na Univerzite Komenského v Bratislave. V týchto dňoch sa na knižné pulty dostala jeho práca zaoberajúca sa osídlením nášho územia v neskorom stredoveku.

V úvode autor osvetlil problematiku skúmania takto označenej témy v súvislosti s projektom Atlasu SSR, na ktorom pracoval kolektív Geografického ústavu SAV, ako aj ďalšie riešenie parciálnych problémov a ich časové napĺňanie v rokoch 1970 – 1996. Čitateľa oboznámil s predmetom a koncepciou diela, literatúrou i prameňmi, po ktorých siahol. Načrtol tiež obraz krajiny z geografického hľadiska a venoval sa aj ďalším faktorom ovplyvňujúcim osídlenie, akými sú politické a sociálne pomery.

V kapitole nazvanej Základy stredovekého osídlenia rozobral vývoj osídlenia v prvej polovici 13. storočia, pripomenul aj udalosti súvisiace s vpádom tatárskych vojsk, ktoré ho do značnej miery ovplyvnili a sídelný obraz doplnil i o hrady. V ďalšej časti opísal zmeny, ktoré nastali v období vrcholného stredoveku, teda v druhej polovici 13. a v prvej polovici 14. storočia intenzívnym a rozsiahlym osídľovaním – kolonizáciou hostí z nemeckých oblastí. Tá urýchlila mestotvorný proces a ovplyvnila etnickú štruktúru obyvateľstva. Výstavba hradov neutíchla ani v 14. storočí, no jej rozsah bol podstatne menší.

Ďalšia kapitola s názvom Osídlenie v neskorom stredoveku mapuje stav osídlenia v rokoch 1381 – 1400 i jeho hustoty. Autor sa nasledovne zameril na skúmanie vývoja osídlenia od začiatku 15. storočia do konca stredoveku, predovšetkým mestských sídiel, pre ktoré je 15. storočie obdobím prehĺbenia ich diferenciacie, utváraním nových zemepanských mestečiek či istým prirbrzením hospodárskeho vývoja miest po ich prechode z kráľovského vlastníctva do rúk cirkevných a svetských feudálov. Nevynechal ani vidiecke sídla – venoval sa samotnému pojmu, zemepisnej polohe, na ktorej takéto typy sídiel vznikali, ich pôdorysným formám, veľkosti ako aj súčasťami (usadlostiam, kúriám, hrádkom, kaštieľom, kostolom). Neopomenul ani hrady postavené v rokoch 1401 – 1530, valaskú kolonizáciu, kvantitatívne zmeny v osídlení, národnostné pomery či stav osídlenia v rokoch 1511 – 1530.

Knihu okrem obrázkov hradov, miest, pôdorysov vybraných lokalít, mapových zobrazení hustoty osídlenia dopĺňa rozsiahla príloha šestnástich súborov, napr. zoznamy hradov, tabuľkové počty sídiel v jednotlivých stoliciach, zoznamy mestských sídiel v jednotlivých obdobiach, zoznamy sídiel podľa stolíc, ktoré vznikli po roku 1400 a existovali v rokoch 1511 – 1530, zoznamy zaniknutých sídiel v rokoch 1401 – 1510 podľa stolíc, ďalej dva texty venované zmenám v štruktúre osídlenia Východoslovenskej nížiny od začiatku 15. storočia do konca stredoveku a Lazarovej mape Uhorska z roku 1528, zoznam prameňov a literatúry, skrátených citácií

a použitých skratiek, resumé v angličtine a menný i miestny register. Prílohu knihy tvoria dve samostatné mapy osídlenia Slovenska v rokoch 1381 – 1400 a v rokoch 1511 – 1530, ktorých záverečnú korektúru však už autor nestihol vykonať.

Mária Grófová
Archív Univerzity Komenského

RAGAČ, Radoslav a kol. *Zlatý vek cisárskej rezidencie v Holíči v období Františka Štefana I. Lotrinského*. Regionálna rozvojová agentúra Skalica, 2010, 135 s. + DVD. ISBN 978-80-970317-0-1.

Slovenský národný archív spolu s Pamiatkovým úradom SR a Regionálnou rozvojovou agentúrou Skalica vydaním publikácie o areáli cisárskej rezidencie v Holíči zapíňajú prázdne miesta v dejinách jeho architektonicko-urbanistického vývoja a zároveň tak napĺňajú jednu zo

základných úloh v oblasti ochrany národného kultúrneho dedičstva – jeho prezentácie odbornej i laickej verejnosti. Slovenský národný archív uchováva v Oddelení starších fondov až päť fondov obrovského rozsahu, ktoré sa týkajú cisárskych majetkov na Záhori. Vo fonde Cisárske panstvo Holíč, v Zbierke máp a plánov panstva Holíč sa nachádza aj konvolút kolorovaných rukopisných plánov budov z roku 1762, ktorých autorom je pravdepodobne stavitel' Tadeáš Adam Karner. Autorský kolektív v zložení Radoslav Ragač, Ivana Fialová, Janka Hričovská, Martina Orosová, Katarína Kosová venovali náležitú pozornosť stavebno-historickému vývoju holičského zámku, premenám mestečka Holíč v polovici 18. storočia a cielene formovanej kompozícii barokovej krajiny. Po úvodných kapitolách nasledujú katalógové heslá o jednotlivých objektoch na panstve sprevádzané farebnými reprodukciami plánov. Kniha sa na priloženom DVD nosiči nachádza aj v elektronickej podobe spolu so

súborom plánov a máp a prezentáciou holičského zámku.

Henrieta Žažová
Archív Pamiatkového úradu SR

OZNAMY

☞ V piatok 10. decembra 2010 odovzdal v Bratislave rakúsky veľvyslanec v SR Jozef Markus Wuketich dlhoročnému bývalému riaditeľovi odboru archívov a registratúr Ministerstva vnútra SR **Petrovi Kartousovi** Rakúsky čestný kríž za vedu a umenie I. triedy. ☞

☞ Pri príležitosti štátneho sviatku Dňa vzniku Slovenskej republiky udelil 3. januára 2011 prezident Ivan Gašparovič najvyššie štátne vyznamenania. Medzi ocenenými bol aj **Ivan Galamboš**, pracovník oddelenia ochrany archívnych dokumentov SNA, ktorý z rúk prezidenta prevzal Rad Ľudovíta Štúra II. triedy. Blahoželáme! ☞

 Slovenské národné múzeum
Slovak National Museum

 Slovenský národný archív
Slovak National Archives

**Vás srdečne pozývajú na otvorenie výstavy
15. októbra 2010 o 16.00 h v Slovenskom národnom múzeu, Vajanského nábr. 2, Bratislava**

*cordially invite you to the opening ceremony of the exhibition
on October 15, 2010 at 4 p.m. at the Slovak National Museum, Vajanského nábr. 2, Bratislava*

**5 finančnou podporou Ministerstva
kultúry a cestovného ruchu
Slovenskej republiky**
*With the financial support of the Ministry
of Culture and Tourism
of the Slovak Republic*

www.snm.sk

Generálny partner SNM
General partner of SNM

Mediálni partneri
Media partners

in.ba

tasr

oznam.sk

historická
reštaurácia

národného archívu (napr. Tahitský denník). Výstavu si môžete pozrieť **do 31. mája 2011**.

Ak sa budete rozhodovať o Vašej zaplatenej dani z príjmov za rok 2010, uchádzame sa o Vašu priazeň! Tlačivo nájdete na našej webovej stránke www.archivari.sk

Vážení členovia Spoločnosti slovenských archivárov,

blíži sa termín uhradenia Vašich členských príspevkov. Od roku 2009 je **zápisné za člena SSA vo výške 5.- € (päť eur) a ročný riadny členský príspevok vo výške 7.- € (sedem eur) a to aj pre pracujúcich dôchodcov. Naši členovia – dôchodcovia vo výslužbe alebo na zaslúženom odpočinku - platia členské vo výške 50% riadneho členského t. j. 3,50 € (tri eurá päťdesiat centov).**

O úhradu Vás prosíme **výlučne** bezhotovostným platobným stykom na číslo účtu: **0011482674/0900, Slovenská sporiteľňa a.s., Suché Mýto 6, 811 03 Bratislava.** V prípade platby za viacerých členov SSA z jedného archívu a z jedného účtu, prosíme o vyznačenie sídla archívu (pri štátnych archívoch stačí mesto, pri pobočkách aj skratka názvu archívu) ako aj vpísanie priezvisk do kolónky Správa pre prijímateľa. V prípade platby za viacerých členov spoločnosti z jedného účtu je možné ich zoznam zaslať na e-mailovú adresu: grofova@rec.uniba.sk alebo poštou na kontaktnú adresu hospodára SSA: Mária Grófová, Archív UK, Šafárikovo námestie č. 6, 818 06 Bratislava 16.

Ďalšou možnosťou platby je aj platba v hotovosti priamo u hospodárky SSA. Tu je potrebné e-mailom vopred dohodnúť termín odovzdania členských príspevkov.

Súčasne vyzývam tých kolegov, ktorí majú nedoplatky za uplynulé roky, aby si vyrovnali aj tieto podlžnosti. Nejasnosti ohľadne nedoplatkov je možné zistiť u hospodárky SSA. **Nedoplatky do roku 2008 sa uhrádzajú vo výške 5.- € za kalendárny rok.**

Platbu prosíme realizovať do **30. apríla 2011.**

Dovoľujem si požiadať členov SSA o nahlásenie každej zmeny: či je to zmena e-mailovej adresy (prípadne vytvorenie novej e-mailovej adresy), zmena bydliska alebo zamestnania, zmena telefónneho čísla. To isté sa týka aj členov, ktorí hodlajú ukončiť členstvo v SSA.

Dôležité upozornenie:

Členovia SSA, ktorí nemajú uhradené členské poplatky za päť rokov (t. j. posledná platba bola realizovaná v roku 2006 prípadne ešte predtým), budú postihnutí v zmysle Stanov SSA, čl.3, bod 3c – **zrušenie členstva pre neplnenie si základných členských povinností.**

Mária Grófová

Naši jubilanti

OKTÓBER

Valéria Hrtánková

NOVEMBER

Anna Czaková

Nina Palková

Mária Dícová

Oľga Kvasnicová

Jozef Novák

DECEMBER

Ľudmila Badzíková

Kristína Becaniová

Mária Ďurčová

Mária Munková

Foto: Viktória Michalská

P
F
2
0
1
2

*Všetko krásne v novom roku,
dobrých ľudí hneď po boku.
Veľa šťastia, veľa zdravia,
nech sa všetky plány zdaria*

Vám želá Výbor SSA a Redakcia Fóra archivárov

FÓRUM ARCHIVÁROV

Vydáva Spoločnosť slovenských archivárov

Zodpovedný redaktor: Lucia Krchnáková

Redakčná rada: Mária Grófová, Oľga Kvasnicová,
Zuzana Kollárová, Lenka Pavlíková,
Juraj Roháč, Gábor Strešňák,
Henrieta Žažová

Technická úprava: Lucia Krchnáková, ŠÚBA

Jazyková úprava: Henrieta Žažová

Povolilo: MK SR 1472/96